

Ks. J. Krętosz. Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV w. do 1772 roku. Lublin 1986 ss. 366 + 3 mapki

Szczupłość źródeł znajdujących się w kraju, a dotyczących ziem wschodnich należących do Polski w okresie przedrozbiorowym, jest głównym powodem zmniejszenia się w latach powojennych publikacji, których tematyka jest związana ze wspomnianymi wyżej terenami. Każda zatem pozycja ukazująca się drukiem, a poruszająca problematykę ziem wschodnich budzi zrozumiałe zainteresowanie wśród historyków. Tego rodzaju pozycją jest rozprawa doktorska ks. J. Krętosza pt. "Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV w. do 1772 roku", wydana w 1986 r. w Lublinie. Aczkolwiek powstała ona w Instytucie Historii Kościoła przy Wydziale Teologicznym KUL, to jednak głęboko wchodzi w zakres historii prawa kanonicznego, zarówno powszechnego, jak i partykularnego, oraz prawa polskiego, a przez to jest cenną pozycją także dla tych dziedzin naukowych.

Autor podzielił swą rozprawę na pięć rozdziałów. W pierwszym z nich - pt. "Archidiecezja i jej podstawy materialno-prawne" - zilustrował zagadnienia związane z powstaniem archidiecezji, jej terytorium i granicami, a także ze stolicą arcybiskupów i ich siedzibami oraz z uposażeniem archidiecezji.

Dość bogaty w treść jest rozdział drugi noszący tytuł "Centralne struktury organizacyjne". Autor omówił w nim wiele zagadnień odnoszących się do: urzędu arcybiskupa jako ordynariusza archidiecezji i jego kontaktów ze Stolicą Apostolską, konsystorza generalnego i kancelarii zadwornej, także urzędu administratora archidiecezji w czasie wakansu stolicy

biskupiej oraz biskupa pomocniczego. W tymże rozdziale znalazły również swoje miejsce zagadnienia dotyczące kapituły katedralnej, synodów archidiecezjalnych i prowincjonalnych, budynku archikatedralnego i kolegiów tamtejszego kleru, a także kapituł kolegiackich i seminariów duchownych.

"Organizacja terytorialna archidiecezji" - to tytuł trzeciego rozdziału, w którym czytelnik może zapoznać się z organizacją i siecią archidiaconatów, dekanatów, prebend i parafii oraz ze sprawą ich obsady personalnej. Ponadto są w nim omówione zagadnienia odnoszące się do nieparafialnych kościołów, kaplic, miejsc pielgrzymkowych i kolonii akademickich.

Zagadnienia związane ze szkolnictwem parafialnym, szpitalami, bankami pobożnymi, bractwami i ich kapelaniami znajdującymi się na terenie archidiecezji zostały przedstawione w rozdziale czwartym zatytułowanym "Kościelne instytucje parafialne".

Ostatni, piąty rozdział pt. "Zakony na terenie archidiecezji" zawiera omówienie sieci klasztorów zakonów żebrzących, mniszych oraz zgromadzeń zakonnych żeńskich i męskich.

Recenzowana rozprawa jest oparta na bogatym materiale źródłowym zarówno opublikowanym, jak i rękopiśmiennym. Znaczną jego część stanowią rękopisy zgromadzone w Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Lubaczowie oraz w Archivum Secretum Vaticanum. Ponadto dość pokaźny zasób informacji źródłowych zaczerpnął autor z kilkudziesięciu dzieł opublikowanych w kraju bądź za granicą. Bogato jest też prezentowana i wykorzystana przez autora literatura dotycząca omawianego zagadnienia.

Powyższe streszczenie recenzowanej rozprawy ukazuje wielość zagadnień wchodzących w zakres omawianego tematu. One wszystkie zostały przez autora gruntownie przebadane i podane w pracy w sposób zwięzły i wszechstronny. Trafiają się niekiedy drobne usterki, nieścisłości, np. na s. 55 autor pisze, iż w XVII w. podatki były nakładane na dobra kościelne przez monarchów. Tak jednak nie było, gdyż wówczas wszystkie świadczenia na rzecz państwa były uchwalane przez sejmy; odnosi się to także do hiberny, o której wspomina autor. Na s. 83, informując czytelnika o deputatach delegowanych przez kapituły na Trybunał Koronny, autor podaje, iż

w latach 1480-1498 wśród dziesięciu urzędników konsystorza był jeden "sędzia delegat na trybunał koronny", zaś na s. 124 pisze o wysłaniu delegata na Trybunał Koronny, który od tego czasu, j.t. od 1563 r. był wysyłany w każdym roku. Wyjaśnić tutaj trzeba, iż Trybunał Koronny został powołany do istnienia dopiero na sejmie w 1578 r. /zob. Volumina legum. T. 2 s. 962/.

W XV, XVI i w późniejszych wiekach był zwyczaj, iż kapituły katedralne prowincji gnieźnieńskiej wysyłały swych delegatów na obrady sejmowe; prawdopodobnie czyniła to samo kapituła lwowska, choć nie zawsze musiały się zachować informacje źródłowe mówiące o tych faktach. Na s. 134 oraz 139 autor czyni wzmiankę o stałym podatku, zwanym "cathedraticum", nałożonym na duchowieństwo na synodzie w roku 1765. Nie był on jednak znany - jak sugeruje autor - w innych diecezjach polskich. Stanowił część uposażenia arcybiskupa, stąd winien być omówiony w pierwszym rozdziale, gdzie jest mowa o uposażeniu arcybiskupstwa.

Te usterki nie pomniejszają jednak wartości rozprawy, która została opracowana w sposób niemalże doskonały. Jest ona cenną pozycją w dziedzinie historii, ukazującą obraz archidiecezji lwowskiej w okresie przedrozbiorowym, daje bowiem czytelnikowi kompendium wiedzy o tejże jednostce administracyjnej Kościoła w Polsce.

Ks. Henryk Karbownik